

Sv. Stjepan i sv. Ladislav u pučkoj tradiciji mađarskih Hrvata

ĐURO FRANKOVIĆ

Pregledni članak
Review article

Illyés Gyula utca 22
H-7636 Pécs
e-mail: gyorgy.frankovic@gmail.com

Primljeno/Received: 01. 11. 2010.
Prihvaćeno/Accepted: 25. 11. 2010.

Autor u svojem uratku daje osvrt na svetački kult mađarskoga kralja Stjepana I. i mađarsko-hrvatskoga kralja Ladislava I., koji su veoma popularni i među mađarskim Hrvatima te se njihovi likovi javljaju u raznim pučkim molitvicama ili hrvatskim molitvenicima, predajama. Autor je sam obavio terenska skupljanja od Gradišća do Podravine i bilježio pojedinosti o životu svetaca iz vladajuće dinastije Arpadovića. Lik sv. Stjepana i sv. Ladislava javlja se kako u mađarskoj, tako i u hrvatskoj tradiciji.

Ključne riječi: svetcima, kult, pučka tradicija, molitvice, »jačke«, skupljači, blagdani

SVETI STJEPAN, prvi mađarski kralj (1000. – 1038.)

Stjepan je uz Gospu, prema svjedočanstvu jedne s mađarskoga jezika prevedene duhovne pjesme na hrvatski u zapadnim krajevima Mađarske, zaštitnik *ugarskog orsaga*. On je svoje Ugre, s kojima se poistovjećuje i gradišćanski prevoditelj, sukladno tomu i Hrvati u tome kraju, *Marii v tvojem žitku prik dal, / Ziz svetum korunom njoj si nas daroval*.

Osim ove nabožne pjesme *Od Štefana kralja*, koju skupljač pučkih i nabožnih pjesama Fran Kurelac bilježi u Kataleni (na mađarskome Szent Katalin, a njemačkome Katarein), vjerojatno postoje i druge u osebujno razgranatoj i bogatoj vjerskoj tradiciji gradišćanskih Hrvata.

Stihovi su zacijelo prevedeni s mađarskog jezika, na što nas podsjeća redak: *Kadi si, Štefan kralj, glej Ugar te želji*, dakako, istovjetan sa svojim izvornikom: *Hol vagy, István király, téged magyar kíván*. Duhovna je pjesma čak i ritmično podudarna s mađarskim izvornikom i ispjevana je u istome metru. (Ova se nabožna pjesma i danas pjeva u crkvi i u podravskome Lukovišću za vrijeme blagdana/svetka *Štefan kralja*, tj. na Kraljevo, ali u mađarskom izvorniku.)

O Ugarskoj se navodi da je ona ... *lípa svítla zvezda, / Ka s' bila va našem orsagu vesela?*

No sjaj države valjao bi se ponovno vratiti jer na njezinu čelu u idealiziranoj slici i nakon svoje smrti stoji Stjepan kralj. Nadalje, duhovni stihovi govore o svetoj desnici svetoga Stjepana. Kralj Stjepan I. postaje svetcem za vrijeme vladavine svetoga Ladislava I. (1077. – 1095.), koji mu 1083. godine, kao i njegovu sinu, knezu Imri i biskupu Gellértu utemeljuje kult. Sveta se desnica kralja Stjepana za vrijeme državnoga i crkvenoga blagdana 20. kolovoza i danas nosi u svečanoj procesiji u Budimpešti.

Ugarska se u stihovima poistovjećuje s predivnim vrtom, u stvari Panonijom, a *Njega 'e polivala divica Maria, / Nut kršćanska vera onda 'e lípo cvala, / Al sad škurina jur na nju napala*. U toj tami traži vjernik Stjepana kralja u vrtu. Ovozemaljski vrt asocira na rajski vrt, gdje se veselo živi, upravo kao i za vrijeme prvoga mađarskoga kralja, kada *Veselo je živil vás líp Ugarski svít, / Al sad je nastal jedan turoban hip*. Za »turobno«, tj. žalosno stanje krivo je i širenje *krive vere*. Ali će Panonija poput rožice rumene ponovno procvjetati. Vjernik u to polaže svu svoju nadu, naime: *Ufanje nas batriva te i Mariu, / Kot va našu mater vsakda najverniju: / Ar si nas Marii v tvojem žitku prik dal, / Ziz svetum korunum njoj si nas daroval*.

Popijevku donosimo u cijelosti.

Od Štefana kralja

Oh kadi si Ugarska lípa svítla zvezda,
Ka s' bila va našem orsagu vesela?
Kadi si, Štefan kralj, glej Ugar te želji,
Turoban va srdcu sad pred tobum stoji.
S tebe se spomina, toči suze nujno,
Vsa Ugarska zemlja spomina te željno,
Cvatuće prelípo tvoje svete ruke,
S kimi jesi branil nas turobne Ugre.
Prelípi vrtalj bil glasna Panonia,
Njega 'e polivala dívica Maria.
Nut kršćanska vera onda 'e lípo cvala,
Ali sad škurina jur na nju napala.
Oh kdi si, Štefan kralj, ti va lípom vrtlu?
Nut veselo 'e živil človik v tvojem žitku,
Veselo je živil vás líp Ugarski svít,
Ali sad je nastal jedan turoban hip.
Čuda se premina, vsakojačke fele,
Vsporilo se je med nas kruto krive vere,
Rožica rumena, lípa Panonia,
Budi nam na pomoć Štefan i Maria.
Tebi se tužimo mi sad tvoja dítea,
Obrni se ti k nam, pokaž tvoj'ga lica.
Oglej se, Štefan kralj, na 't Ugrski orsag.
Nut milo se moli i tebi 'zruča sad.
Ufanje nas batri va te i Mariu,
Kot va našu mater vsakda najverniju:
Ar si nas Marii v tvojem žitku prík dal,
Ziz svetum korunum njoj si nas daroval.
Hvala Otcu Bogu, Sinu presvetomu,
Takajše i Duhu, svetom Štefanu;
Komu budi hvala od vsih nestanoma,
Sado ino vsakdar na vse vik' vekoma.¹

(Zapisao Fran KURELAC)

Dekan (*desetnik*) Martin Meršić u suradnji sa župnikom (*farnikom*) Štefanom Horvathom u molitveniku *Kruh nebeski* donosi popijevke (*jačke*) Za našu hrvatsku braću u Ugarskoj.

Na dan svetog Šetafana kralja

1. O gde si Ugarske presvitla zvezdica,
Kraljevstva našega potpor ino dika?
O gde si, Štefan kralj, preslavni poglavar?
Za tobom plakat se ne prestane Ugar.

¹ Kurelac, Fran, *Jačke ili narodne pësme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga po župah šoprunkoj, mošonjskoj i železnoj na Ugrih / saku-* pio Fran Kurelac, slovi Dragutina Albrechta, Zagreb, 1871., str. 287.

2. Kad na te misli on, spade mu suzica,
Ar polje smače mu nerodna rosica.
Njegova desna mu jur mukne va boju.
Na srci teško mu j', lica od suz goru.

3. Cvatući lip vrtljac bila j' Panonija,
Koga j' poljivala Mat Diva Marija;
Kršćanske vjere cvijet svagdar ju kinčio bio;
Nut i prik njega j' sve škur oblak zamračio.

4. Kot žalosni sini k tebi zdihavamo,
Od tebe pomoći dobit se ufamo.
Glej, kako tlaču nas preteške nevolje!
Tvojoj tužnoj dicit sprosi čase bolje.

5. Oglej se, Štefan kralj, na naš turobni dom.
Spomeni se da j' bio tvoj dragi orsag on.
Obrani, prosimo, ugarsko kraljevstvo,
I blagoslov sprosi na ubogo ljudstvo.

6. Čuj, kako željno te Ugar danas zove,
Za pomoć v nemoći s doline suzne ve.
Očuvaj od zla nas, da naš orsag lipi
Va svetom miru sad sunašce vijek kripi.

7. Kot te je zaživa orsag ljubio negda,
Narod vas tako te proslavi i sada; zazi-
vajuć te sad, o sveti Štefane;
Iz neba bud otac naše domovine.

8. Nam ufanje si ti i Majka Marija,
Ka j' nam postavljena od tebe patrona;
Ar njoj si, Štefan kralj, kad si va žitku bio,
Orsag i korunu pod obrambu zručio.

* * *

1. Raduj se kršćanska Ugrov kraljevina,
Ka dan svetiš danas najvećega Sina:
Utemeljitelja, vjere branitelja god kralja Štefana,
Svoga apoštola, ki sve hvale j' vridan,
ar Bog j' zvišio sam.

2. Procvao je lipi cvijet, Gejzin preslavni sin,
Pobožnoj Šarolti javljen va čudnom sni.
Stari jur dugu dob, moliju za porod
i Gejza većputi se Bogu potužio, ča nij
svoje žene vido blagoslovne.

3. *Ali s neba pride, po drugom vrimenu,
posao, ki Gejzovu obratit zna ženu. On
veli Šarolti: »Sina ćeš prijeti, Štefan ćeš
njega zvati, on drag će mi nastat; izvišen
bit će kralj prik velikih zemalj.«*

4. *Kraljevstvo veliko Štefan kad je posjeo,
na širenje vjere je križ va ruke zeo.
Dozove duhovne, stavi biškupije. Pra-
vično je vladao, orsag vrlo ravnao, hranio
uboge sve, branio sirotice.*

5. *Za ov hvalevidni apoštolski posao
Silvestar papa je korunu mu poslao, ali od
Jezuša dana mu j' još lipša. Š njom kinčen
je postao, da b' kralj svevik ostao, da b'
jakom desnicom, branio vjeru i dom.²*

O kralju Stjepanu i zaladski Hrvati u Sumartonu (Tótszentmárton) očuvali su duhovnu popijevku. U pjesmi je *slavna domovina* Panonija u kojoj, prema stihovima, kralj Stjepan I. utemeljuje vjerska središta, tako i u Ostrogonu (Esztergom). Pod njegovim vodstvom mađarska vojska uspješno odolijeva napadima zavojevača te se uspoređuje i izjednačuje s borbom između Krista i odmetnutog anđela Lucifera. Na kraju pjesme unosi se lik mučenika Stjepana prvog, apostola koji je kamenovan.

Popevka o Štefanu kralju

*Srečna Panonia, slavna domovina,
Štefana kak velike vredne dike
Kinč imaš estergomski,
Lep mađarski varaš
Z koga ov svet izhađa.*

*Veseluje vmerti vu kralevsnoj vojski
Veselo da junaki i soldati svojega kralja vide
Kada ide pred njimi, gotov za njeg vumerti.*

*Serce nim se kala gledeći na kralja svojega
Da harcuje i vojuje merlivo za družino,
Domovino batrivo vumerti ne miluje.*

*Ko je srčeneši i kralju verneši
Svojemo, nema mira nig zedira,
Ognjeno protivnika nevaluje
Serčenu čis pogine, ne mara.*

*Da bi Nazarenski Jezuš kral židovski
Boja bil proti vrago i orsagom njegovem,
prot jun taro Lucifero njegovom i
njegovem šeregom.*

*Stavil kapitana pod sobom Štefana pervoga.
Da vojuje nemiluje vumerti proti vraga i orsaga
Jalnomu gledeč kralja svojega.*

*Da bi vre vujuval i dosta harcuval,
Ov junak nagnoli su, vudrili su na njega protivniki
Nazlobniki s kamenjem da ga ovak skončajo.*

(Kazivala Marija RODEK, Sumartin,
pribilježio Đuro FRANKOVIĆ)

I o. Marijan Jaić u svojem je popularnome molitveniku *Vijencu* tiskao duhovnu pjesmu o svetome Stjepanu, kralju mađarskome.

Stihovi boguljubne pjesme vode nas u doba neznaboštva, tj. poganstva u Mađara, kada će osobito za vrijeme vladavine Stjepana I. (bio je knez Ugarske 997. – 1000., a poslije je 38 godina kraljeva) ojačati kršćanstvo i feudalni državni sustav.

U molitvi ima spomena da je on sin kneza Gejze. *Čedo poče rasti kada, kriepošću se sasta tada, / Boga on bo ljubi vazda, svakolika koji vlada. / Isukrsta on štovaše, tielo koje uze naše; / Sve razkošje njem bijaše, Evangjelje što nam kaže.*

Kralj Stjepan I. širio je kršćanstvo, *Isusov zakon, / U Madjarskoj gdje je bio, doklegod je on živio.*

U ovoj duhovnoj pjesmi navodi se i ime još jednoga mađarskoga kralja, Salamuna (1057. – 1074.), koji je *na priliku, Bogu dao jeste diku, / Crkvi još i crkveniku, čineč dobra svome viku. / Crkvenike poglavite, crkvu koji svetu kite, / On postavi kano štite, i temelje poglavite.*

Kralj Stjepan postaje slavan i poštovan: *Isus ga je okrunio, slavom viečnjom napunio, / Komu vazda jest služio, dok na svijetu jeste bio.*

² Meršić, Martin, *Kruh nebeski – Katolički molitvenik za hrvatski narod Apoštolske Administrature Gradišća*, izdavaatelj Apoštolska Administratura Gradišća, Željezno, 1957., str. 682. – 683.

Završni stihovi od vjernika traže štovanje svetca Stjepana, prvoga mađarskoga kralja, *Kralja za nas najvišjega*, koji postaje posrednikom između čovjeka i Boga.

Pjesma o sv. Stjepanu kralju Mađarskom

1. Sveg iz srдца hvali Boga, neznaboštva poslje tvoga,
Kraljevino Mađarskoga, okoliša prejakoga.
2. Ti jer si ozdravljena, križem svetim nakićena,
Put na pravi izvedena, pravom vjerom presvijetljena.
3. I jer zakon tebi svanu, na blaženu tvoju stranu.
Hvalu daj uzmožanu, svakom tvom u viećanju,
4. Hvalu, rekoh, Bogu predaj, svetca glavnog tvog neprestaj,
Štovat, njemu veće pjevaj, sveti i blažen na(š) običaj.
5. On od Gejze otca izhodi, koji prije neg se rodi,
Objavljenja u prigodi, nazvan bješe Stjepan ovdi.
6. Rodici mu to objavi, crkva odmah koga slavi.
Sve kada no kralj nas pravi, po rodjenju svom ozdravi.
7. Čedo poče rasti kada, s kriepošću se sasta tada,
Boga on bo ljubi vazda, svakolika koji vlada.
8. Isukrsta on štovaše, tielo koji uze naše;
Sve razkošje njem bijaše, Evangjelje što nam kaže.
9. Isus mu je omilio, kog je zakon razširio,
U Mađarskoj gdje je bio, doklegod je on živio.
10. Salamuna na priliku, Bogu dao jeste diku,
Crkvi još i crkveniku, čineć dobra svomu viku.
11. Crkvenike poglavite, crkvu koji svetu kite,
On postavi kano štite, i temelje poglavite.
12. Dar od Boga sebi dani činio je uzmožani;
Slavu zato medj obrani, Stjepan steče poštovani.
13. Isus ga je okrunio, slavom viečnjom napunio,
Komu vazda jest služio, dok na svietu jeste bio.
14. Štujmo dakle vazda njega, iz poniznog srđca svega.
Kralja za nas najvišnjega, da on moli viečnjega.

U Donjaku (Alsóváros) grada Baje 20. kolo-voza održava se tradicionalno proštenje.³

Štefan kralj slavi se i u podravskim Martin-cima (Felsőszentmárton).⁴ Nekada je u tome selu ulogu svetoga kralja uvijek netko odigrao.

Roreru so doneli na glavu krunu, spremali ga u krasno odelo i doveli mu belog konja kojeg so još prvlje jednog dana na Mrtvici prali nek bude još čistiji i beledi.

3 Kubatov, Zorica, *Narodni običaji u Aljmašu*, diplomski rad na Katedri za hrvatski jezik Visoke učiteljske škole u Baji, Baja, bez oznake godine.

4 Osobne pribilješke.

*Uranje celo selo je krenilo u Cretić pod raste. Napravo je išo Štefan kralj na belom konju. U Cretiću bi pevali i igrali kolo. Kasnije je bio fudbol. Uveče je bio bal sve do jutra.*⁵

Danas je ovaj blagdan ujedno i blagdan no-vooga kruha.

U Mohaču se od prvoga svježega kruha daje psima i mačkama. Prema legendi je Gospod Bog zbog ljudske zlobe htio pšenicu sa zemlje potrti, čija je stabljika sva bila jedan klas. Petar je tada iznenada rukom uhvatio gornji dio klasa te je mo-lio Isusa da barem psima i mačkama ostavi nešto za hranu.⁶

Sveti Ladislav rođen je oko 1040. godine, a preminuo 1095. Potječe iz kuće Arpadovića.

Za vrijeme njegove vladavine Hrvatska s Mađarskom stupa u personalnu uniju (1091.). Kralj Ladislav utemeljuje Zagrebačku biskupiju (1094.). Čuvena katedrala u Zagrebu nosila je ime prvoga i drugoga mađarskoga kralja: svetoga Stjepana i svetoga Ladislava, koji u njoj imaju svoj oltar, a slike velikoga hrvatskoga slikara baroka Bernarda Bobića ovjekovječile su Ladislavove poteze vezane za Hrvatsku.⁷

On je zaštitnik crkve u bačvanskoj Gari (1780.) te u baranjskome Nijemetu (Németi) (1804.).⁸

U hrvatskim su krajevima isusovci utemeljili i širili kult svetoga Ladislava.

Pučka tradicija ne u jednome mjestu, kako u Mađarskoj, tako i u Hrvatskoj, bilježi da je kralj Ladislav sa svojim mađarskim vojnicima prešao preko Drave u Hrvatsku upravo kod njihova sela. Martinčani u mađarskoj Podravini drže da ulica Tabor u Martincima čuva spomen na taj događaj. Slične legende kazuju Hrvati i s druge strane Drave.⁹

5 Kovačević, Tünde, *Narodni običaji u Martincima*, diplomski rad na Katedri za hrvatski jezik Visoke učiteljske škole u Baji, Baja, bez oznake godine

6 Müller, Géza, *Mohácsi néprajzi gyűjtések*, Etnografska sakupljanja u Mohaču, rukopis, bez oznake godine.

7 Bálint, Sándor, *Ünnepi Kalendárium*, 3 toma, Mandala Kiadó, Buda-pest, 1998., str. 631.

8 Bálint, Sándor, *Ünnepi Kalendárium*, 3 toma, Mandala Kiadó, Buda-pest, 1998., str. 526.

9 Osobne pribilješke.

Na ikoni crkve u Nijemetu, nadomak Pečuhu, ovjekovječen je sveti Ladislav sa svojim vitezovima kako piju vodu na izvoru. Voda je potekla pod udarcima njegove bojne sjekire. Pored kralja stoje njegovi vojnici u odorama mađarskih husara kakve su bile u vrijeme Marije Terezije, tj. u doba baroka. Vojnici imaju krznene šbare na glavi, uske crvene hlače i žute husarske čizme.¹⁰

U Kanjiži (Nagykanizsa) sliku svetoga Ladislava na glavnome oltaru naslikao je Ignacije Rošković. Pred kraljem se klanjaju četiri herojska ženska lika te svaka u ruci drži temeljne simbole krjeposti: *vrč* (suzdržljivost), *buzdovan* (duševna snaga), *zmiju* (mudrost) i *vage* (pravednost). Pred Ladislavom se pojavljuje kanjiški paša kojega kralju preporučuje Illés Kovács, tek oslobođeni rob.¹¹

Legenda naime kazuje da je odveć bolestan kanjiški paša, čuvši za glas crkve svetoga Ladislava, poslao svojega roba da se moli za njegovo ozdravljenje. Obavivši molitvu, rob bijaše pušten na slobodu, a u međuvremenu je paša ozdravio i primio katoličku vjeru. Svoj štit i sablju objesio je na zid kapele. Kao takvi fragmenti iz srednjovjekovne tradicije još su i oko 1880-ih godina tamo visjeli. Mađari se za blagdan svetoga Ladislava služe nazivom *Királynappa*,¹² što u hrvatskome prijevodu glasi *Kraljevo*. No u Hrvatskoj je u puku *Kraljevo* naziv za blagdan svetoga Stjepana.

Sveti je Ladislav zaštitnik mnogih crkava u nas, pa i čitavog Erdelja, gdje je od učestalih napada nomada s istoka, poglavito Kumana, dao izgraditi obrambeni pojas. Prema svjedočanstvima mađarske *Képes Krónike* protiv njih je vodio stalne ratove. Jedan njegov takav okršaj čuvaju i pučke legende, no opisuju i kronike. Kraljev je lik ovjekovječen i na zidnim slikama u nekim crkvama.

O Ladislavu I., mađarskome kralju i svetcu, govore i legende iz srednjega vijeka, opisujući događaj kako je on sjekirom istjerao vodu iz tvrde stijene. Prema nekim verzijama zapisivača njegovi

su ratnici, zbog teških borba s Tatarima ili Rusima, već krajnje iznemogli čekali na osvježavajuću vodu. Tada im je uz Božji blagoslov u pomoć pristigao njihov kralj. Pod udarcem njegove sjekire iz stijene je izbio izvor te su se njegovi vitezovi napili vode.

Biblijski simbolizam stijene dovodi nam u pamet da je Bog, »hrid Izraelova«, iz stijene, znamenja suhoće, dao da navre voda koja daje život.

No riječ predajemo kroničaru koji nas vodi u Erdelj:

Kada je kralj Ladislav na planini Torda vodio bitku s Kumanima, tada je uz Božju pomoć našao spas na taj način da je Bog rastvorio planinu, kao Mojsije Crveno more, te se kralj spasio, nestao je ispred očiju svojih gonitelja.

U Bibliji je simbolizam stijene sljedeći: ona je zaklon za bjegunce kao i gora. Udubina u stijeni pruža utočište i spas.

Ilustrirana kronika (Képes Krónika) iz 14. stoljeća donosi kako je sveti Ladislav spasio svoju sestru iz ruku nekoga razbojnika poganina, viteza Kumanina. Crni Kumanin, bacivši se na konja, uza se posadi djevojku želeći umaknuti Ladislavu. No sveti ga je Ladislav na svojem vilovitome konju sustigao i primorao na viteški dvoboj. Ladislavu je u borbi pomagala ukradena djevojka pa su skupa svladali crnoga viteza.¹³

Isti motiv preuzima i redovnik Pahomije, srpskoga podrijetla, koji je u manastiru u okolici Moskve ovaj događaj zapisao oko 1442. godine. Pahomije, napustivši svoju domovinu, našao se u Varadinu, gdje je čuo legendu vezanu uz svetoga Ladislava te ju ugrađuje u fragmente jedne starije moskovske kronike.

Ladislav je trebao svladati Batija, nekoga Tatarina, naravski pljačkaša i otmičara. Kralj se prije bitke obratio k Bogu:

– *Pomози mi, Gospodine Bože moj, i spasi po milosti svojoj, i razumjet će svi da si ti jedini Gospodin na cijeloj zemlji.*

Ovo i drugo kralj kroz plač govoraše. I suze koje su tekle od očiju njegovih, riječnim su brzina-bile podobne, i tamo gdje su padale na mramorje, prolazile su kroza nj, koje se znamenje i do ovoga dana vidi na mramorju.

¹⁰ Osobne pribilješke.

¹¹ Bálint, Sándor, *Ünnepi Kalendárium*, 3 toma, Mandala Kiadó, Budapest, 1998., str. 531.

¹² Bálint, Sándor, *Ünnepi Kalendárium*, 3 toma, Mandala Kiadó, Budapest, 1998., str. 530. – 531.

Bog će uslišiti njegovu molitvu te će mu poslati svojega poslanika po kojemu će mađarski kralj poznati da će imati pomoći od Boga.

Stade netko pred kralja i reče mu:

– Zbog tvojih suza daje ti Gospodin da pobijediš cara zločastivoga...

I sišavši s kule, vidje konja osedlana, ni od koga držana, kako stoji, i sjekira na njemu, i po tome najjasnije razumjeda da će biti pomoći Božje.

Sveti će Ladislav uspjeti svladati zločastivoga Batija uz Božju pomoć: vilovita konja i bojnu sjekiru. A njegova, od Tatarina ukradena sestra, ne će pomagati svojem bratu kralju, već otmičaru.¹⁴

Druga pak legenda govori kako je sveti Ladislav, kao pravi vitez, želio sa Solomunom izići na megdan. U dvoboju bili su mu u pomoći anđeli. Zapisano je još o kralju Ladislavu, kada je u Vácu htio dati sagraditi crkvu, tada se pred njime i njegovom pratnjom pojavio jelen (amblem Krista), s križem među rogovima kao simbolom mističnoga dara i spasiteljskoga otkrivenja.

Crkva kralja Ladislava I. uzima 1192. godine u redove svetaca. U srednjemu vijeku sveti Ladislav imao je stanovit kult: postaje zaštitnikom srednjovjekovnih vitezova Mađarske i Hrvatske.

Sveti je Ladislav bio drag i ugodan svetac ne samo Bogu, već i ljudima na zemlji. Zahvaljujući svojim dobrim djelima, očuvanjem zemlje od stranih napadača, utemeljenjem Zagrebačke biskupije, gradnjom crkava itd. postaje popularni mađarsko-hrvatski kralj.

U Gari je sveti Ladislav zaštitnik crkve te se na njegov imendan 27. lipnja održava proštenje koje počinje svetom misom. Na taj dan iz okolnih naselja skupi se sva rodbina i održava se veliko veselje. Kuhaju se i peku razna jela: piletina, svinjetina i ovčiji paprikaš.¹⁵ Nekada se održavao bunjevački bal.¹⁶

13 Bálint, Sándor, *Ünnepi Kalendárium*, 3 toma, Mandala Kiadó, Budapest, 1998., str. 535.

14 Bálint, Sándor, *Ünnepi Kalendárium*, 3 toma, Mandala Kiadó, Budapest, 1998., str. 539.

15 Šibalin, Zlata, *Bunjevački običaji u Gari*, rukopis, bez oznake godine.

16 Fehér, Ljiljana, *Narodni običaji i tradicija garskih Bunjevaca*, rukopis na Katedri za hrvatski jezik Visoke učiteljske škole u Baji, Baja, bez oznake godine.

Gradišćanski Hrvati u Židanu kazuju: *Curi li na Ladislava, curit će još osam dana.*¹⁷

Mogli bismo zaključiti da je zajednički suživot hrvatske zajednice i većinskoga naroda u Mađarskoj stoljećima bio miran i bez posebnih napetosti te je iskazana tolerantnost s jedne i s druge strane, osim u posljednjim godina dualizma i u međuratnim godinama.

Hrvati u Mađarskoj, upravo kao i većinski narod, smatrali su bez iznimke svojim svetcima sve mađarske svetce, a među su njima nedvojbeno najpopularniji i najpoznatiji bili sv. Stjepan i sv. Ladislav.

Literatura

Bálint, Sándor, 1976. *Karácsony, húsvét, pünkösöd – A nagyünnepek hazai és közép-európai hagyományvilágából*, Apostoli Szentszók Könyvkiadó, Budapest.

Bálint, Sándor, 1998. *Ünnepi Kalendárium*, 3 toma, Mandala Kiadó, Budapest, 1998.

Fehér, Ljiljana, *Narodni običaji i tradicija garskih Bunjevaca*, rukopis na Katedri za hrvatski jezik Visoke učiteljske škole u Baji, Baja, bez oznake godine.

Horvat, Ivan, 1982. *Narodna meteorologija, Etnografija južnih Slavena u Mađarskoj*, broj 4., Poduzeće za izdavanje udžbenika, Budimpešta.

Jaić, Marijan, *Vinac bogoljubnih pisama...*

Kovačević, Tünde, *Narodni običaji u Martincima*, diplomski rad na Katedri za hrvatski jezik Visoke učiteljske škole u Baji, Baja, bez oznake godine.

Kurelac, Fran, 1871. *Jačke ili narodne pjesme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga po župah šoprunskoj, mošonjskoj i železnoj na Ugrih* / sakupio Fran Kurelac, slovi Dragutina Albrehta, Zagreb.

Kubatov, Zorica, *Narodni običaji u Aljmašu*, diplomski rad na Katedri za hrvatski jezik Visoke učiteljske škole u Baji, Baja, bez oznake godine.

Meršić, Martin, *Kruh nebeski – Katolički molitvenik za hrvatski narod Apoštolske Administrature Gradišća*, izdavatelj Apoštolska Administratura Gradišća, Željezno.

Müller, Géza, *Mohácsi néprajzi gyűjtések, Etnografiska sakupljanja u Mohaču*, rukopis, bez oznake godine.

Šibalin, Zlata, *Bunjevački običaji u Gari*, rukopis, bez oznake godine.

17 Horvat, Ivan, *Narodna meteorologija, Etnografija južnih Slavena u Mađarskoj*, broj 4., Poduzeće za izdavanje udžbenika, Budimpešta, 1982., str. 157.

Summary

St Stjepan and St Ladislav in folk tradition of Hungarian Croats

Keywords: saints, cult, folk tradition, prayers, 'jačka', collectors, feast days

The cult of Hungarian saints, St Stjepan Ist/Stephen, Hungarian king and St Ladislav Ist/Ladislau, Hungaro-Croatian king, is well observed in folk tradition of the Croats in Hungary, but the same cult can also be traced in Croatia through numerous statues, wall and altar paintings in Međimurje and Varaždin. There were also altars in their honour in Zagreb cathedral as well as in some other Croatian towns. All this clearly signifies that the two were popular and beloved saints. The feast of King Stephen or *Kraljevo*, on 20th August, used to be celebrated in both, Hungary and Croatia.

The Croats in Hungary have preserved spiritual songs dedicated to St Stephen, mostly in Gradišće/*Burgenland* and Pomurje/*the Mura River valley*. The prayer-book of Franciscans Marijan Jaić and Martin Meršić jr. from Austrian Burgenland contains prayers to St Stephen.

St Stephen the King, also popularly called 'Štefan kralj/king' in Podravina is often mentioned in prayers and songs, which has contributed to spreading of his cult. Somewhere in the west of Hungary Fran Kurelac recorded the chant 'Jačka' about the first Hungarian king and included it in his collection of folk songs 'Jačke', published in Zagreb in 1871. It is assumed that Croato-Hungarian king Ladislav, who became saint in 1192 also had an important role in spreading the cult of the saints belonging to the Arpad dynasty. He is said to have crossed the Drava River at Martinci (Felsőszentmárton) and set his military camp there. In some Hungarian legends and *in the Kiev Chronicle* king Ladislav is represented as a warrior and an ardent protector from nomadic Kumans and Tartars.